Ochrona krajobrazu

Ochrona prawna obszarów o walorach krajobrazowych

Krajobraz w polskim prawie pojawia się w wielu aktach i różnych kontekstach. W ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym definiowany jest jako postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze lub wytwory cywilizacji, ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych lub działalności człowieka. Prawne wymogi ochrony krajobrazu, stanowiącego element środowiska (przyrodniczego), wynikają z zapisów ustawy z dn. 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, ustawy z dn. 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, ustawy z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy z dn. 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (tzw. ustawa krajobrazowa). Dokumentem wyższej rangi jest **Europejska Konwencja Krajobrazowa** − wielostronna umowa międzynarodowa, przyjęta przez Radę Europy w 2000 r., a podpisana przez Polskę 21 grudnia 2001 r. i ratyfikowana 27 września 2004 r.

Celem **ustawy krajobrazowej** było wprowadzenie do polskiego porządku prawnego rozwiązań umożliwiających realną ochronę krajobrazu. W ustawie zawarto obszary merytoryczne dotyczące regulacji kwestii reklam, ogrodzeń i małej architektury oraz krajobrazów priorytetowych i ich ochrony. Samorządom dano możliwość przyjęcia przez radę gminy uchwały w sprawie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakości oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane – w skrócie nazywaną **uchwałą krajobrazową**. Ustawa krajobrazowa wprowadziła również audyty krajobrazowe.

Zgodnie z art. 38a ustawy z dn. 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, wprowadzonym przez ustawę krajobrazową, organy samorządu województwa sporządzają **audyt krajobrazowy**. Celem audytu krajobrazowego jest identyfikacja, charakterystyka i ocena wartości krajobrazów występujących w województwie oraz wskazanie sposobów kształtowania i ochrony krajobrazu. W ramach audytu wyznacza się tzw. krajobrazy priorytetowe, czyli obszary szczególnie cenne dla społeczeństwa ze względu na swoje wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne, ruralistyczne lub estetyczno-widokowe (więcej o audycie – link).

Ustawa o ochronie przyrody definiuje ochronę krajobrazową jako zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu, a walory krajobrazowe jako wartości ekologiczne, estetyczne lub kulturowe obszaru oraz związane z nim – rzeźbę terenu oraz twory i składniki przyrody, ukształtowane przez siły przyrody lub działalność człowieka. Definicja ochrony krajobrazu zawarta jest także w Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. Zgodnie z nią ochrona krajobrazu oznacza działania na rzecz zachowania i utrzymywania ważnych lub charakterystycznych cech krajobrazu tak, aby ukierunkować i harmonizować zmiany, które wynikają z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych. Przewiduje więc dwa podstawowe podejścia do ochrony krajobrazu: bierne − związane z jego zachowaniem i utrzymywaniem oraz czynne − polegające na ukierunkowywaniu i harmonizowaniu zmian krajobrazowych[1] .

Podstawowymi formami ochrony krajobrazu w świetle ustawy o ochronie przyrody są: park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu oraz zespół przyrodniczo-krajobrazowy. **Park krajobrazowy** obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania i popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. **Obszar chronionego**

krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcję korytarzy ekologicznych. **Zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi** są natomiast fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego, zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne. Ustawa przewiduje dla każdej z form możliwość wprowadzenia określonych zakazów. Dla parków krajobrazowych sporządza się i realizuje ponadto plan ochrony, który zawiera m.in.: cele ochrony przyrody oraz uwarunkowania ich realizacji, identyfikację i sposoby minimalizacji lub ograniczenia zagrożeń i ich skutków, obszary realizacji działań ochronnych oraz określenie zakresu prac związanych z ochroną przyrody i kształtowaniem krajobrazu. Na terenie województwa śląskiego funkcjonuje: 8 parków krajobrazowych, 15 obszarów chronionego krajobrazu i 27 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych. W regionie plan ochrony dla parku krajobrazowego uchwalony został dotychczas dla Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd oraz dla Parku Krajobrazowego Lasy nad Górną Liswartą. Należy podkreślić, że pozostałe obszarowe formy ochrony przyrody (w tym w szczególności – ze względu na wysoki reżim ochronny – parki narodowe i rezerwaty przyrody), chociaż nie dedykowane wprost krajobrazowi, również odgrywają rolę w jego ochronie.

Zgodnie z **ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** do podstawowych form ochrony krajobrazu należy zaliczyć park kulturowy oraz ustalenia ochrony. **Park kulturowy** tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Na jego terenie mogą być ustanowione określone zakazy i ograniczenia. Na terenie województwa śląskiego istnieje 5 parków kulturowych: Park Kulturowy Cmentarz Żydowski w Żorach (2004), Park Kulturowy Hałda Popłuczkowa (2006), Park Kulturowy dla Obszaru Staromiejskiego w Bieruniu Starym (2016), Park Kulturowy dla Obszaru Grobli w Bieruniu Starym (2016) oraz Park Kulturowy Centrum Starego Rybnika (2024). **Ustalenia ochrony** wprowadzone w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego mogą odnosić się do krajobrazu kulturowego, zapewniając jego ochronę.

Poza wymienionymi formami ochrony krajobrazu istnieją liczne pośrednie instrumenty ochrony, określone w wymienionych oraz innych aktach prawnych dotyczących środowiska, m.in. Prawie wodnym, Prawie Geologicznym i Górniczym, ustawie o ochronie gruntów rolnych i leśnych, czy ustawie o lasach.

Źródło:

Kistowski M. 2010. Bierna ochrona krajobrazu jako podstawa utrzymania korzystnych warunków życia człowieka. Przegląd Przyrodniczy XXI, 2: 18-30

Czytaj także:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego - Narzędzia kształtowania jakości przestrzeni - Audyt krajobrazowy

Forum Przestrzeni Województwa Śląskiego - Audyt krajobrazowy

Narodowy Instytut Dziedzictwa - Nowe instrumenty ochrony krajobrazu – audyt krajobrazowy

Zobacz:

Internetowy System Aktów Prawnych (ISAP) w serwisie internetowym Sejmu Rzeczpospolitej Polskiej

Dodana: 21 stycznia 2025 10:26 Zmodyfikowana: 9 czerwca 2025 13:58